

Hoppálné Erdő Judit

A magyar nyelv hangtani buktatói a külföldiek írásbeli megnyilatkozásai alapján

Köztudott, hogy a magyar nyelv a szép hangzású nyelvek közé tartozik. A külföldi nyelvtanulók közül is sokan dicsérik nyelvünk dallamosságát, kellemes hangzását. Vannak olyanok, akiknek motivációjában jelentős szerepet játszik az a harmonikus jelleg, amely a sok magánhangzónak, illetve a mássalhangzó-torlódások elkerülésének köszönhető, és amely mögött bizony bonyolult hangtörvények húzódnak. Noha nyelvünk megismertetését a hangok helyes ejtésével kezdjük, a magyar hangtan nehézségeit mi sem bizonyítja jobban, mint az a több tucat fogalmazás, amelyeket álkezdő és középhasaladó szinten álló külföldiek írtak.¹ Ezek a hallgatók elvileg tisztában vannak az alapfokú kommunikációs és nyelvtani ismeretekkel, mégis gondolataik szabatos és választékos megformálásában a nyelvtani akadályok leküzdése jelenti a legnagyobb feladatot. A fogalmazásokban nem pusztán a helyesírási hibák sokaságát kell látni, hanem azt is, ami a hibázás mögött van. Fontos tudnunk, hogy amikor a helyes magyar kiejtést gyakoroltatjuk a külföldivel, akkor nemcsak a nyelvet tanítjuk, hanem a nyelvről is adunk át neki információkat. Gondoljunk csak a todalékolási rendszerünkre, amelyet nehéz megérteni a hangzórendszerünk legfontosabb oppozícióinak ismerete nélkül. Aki tanított már külföldit magyarra, rögtön fel tudja sorolni a tipikus kiejtési hibákat. A nyelvkönyvek is általában ezekre az előre megjósolható hibákra fókuszálnak, és viszonylag kevés teret szentelnek a hangtani törvényszerűségek magyarázatára. Az általam feldolgozott fogalmazások is azt bizonyítják, hogy a nyelvtudás gyarapodásával szembe kell nézniük a hallgatóknak a kiejtés és az írás közötti különbségek törvényszerűségeivel, vagyis például rá kell ismerniük egy-egy részleges hasonulásra vagy összeolvadásra. Az alábbiakban ezeket a dolgozatokat elemzem a bennük lévő hangtani hibák feltárásával, kategorizálásával.

1. A magánhangzók rendszere

A magyart mint idegen nyelvet tanulóknál a magyar hangok artikulációja szorosan összefügg percepcióis képességükkel. A hibaforrások jelentős része a verbá-

---

¹ Az anyaggyűjtésben nagy segítségemre voltak a PTE Nemzetközi Oktatási Központjának tanárai és hallgatói, ezért külön köszönetemet fejezem ki Pelcz Katának, a magyar program felelősének.

lis megnyilatkozásokban keresendő, de a kiejtési és képzési nehézségek az írásbeli produktumokban is fellelhetők. Fokozottan kell odafigyelnünk az ún. hangtani szabályszerűségekre, mivel ezeket mint „megjósolható hangtani tulajdonságokat” (vö. Siptár 1999: 295) nem találják meg a nyelvtanulók a szótárakban. A magánhangzó-harmónia a magyar nyelv hangjainak specifikus szintagmatikus viselkedése (vö. Szűcs 1999: 30), amely egyfelől a szótón belüli tartományban figyelhető meg (ezt hagyományosan „hangrend”-nek hívjuk), másfelől, mivel a szótó és a toldalék egy harmóniatartományt alkot, a toldalékok szótóhoz való alkalmazkodása is vizsgálható (ezt nevezzük „hangrendi illeszkedés”-nek).

1.1. A hangrend

A magyar magánhangzók fonológiai rendszerében a nyíltabbá, illetve zártabbá válás során keletkező hangok képzése váltja ki a legtöbb hibát. Elsősorban meg kell említenünk az /a/:/o/ oppozíciót, de problémát jelent az /o/:/u/ és az /ö/:/ü/ szembenállás is (1. ábra). Az írásbeli fogalmazásokban talált hibák többsége azt feltételezi, hogy a tévesztés iránya a nyílásfok szűkülése felé mutat, vagyis az alsó nyelvállású /a/ hangot a középső nyelvállású /o/ hanggal, míg a középső nyelvállású /ö/ hangot a felső nyelvállású /ü/ hanggal helyettesítik. Azt is megfigyelhetjük, hogy a hibás alakokban a helytelenül megválasztott hang előtt vagy mögött a megfelelő oppozíciós pár másik tagját látjuk. Érdekes, hogy ajakkerekítéses-ajakréset viszonylatban az /i/:/ü/ hangpár, illetve ezek hosszú párjai is okoztak nehézséget a szótón belüli harmónia megtartásában.

1. ábra

A magánhangzó-oppozíciók bemutatása a magánhangzó-ábrázolási modell segítségével

/a/	/o/	/ö/	/ü/
x	x	x	x
•	•	•	•
A	U	I	I
	A	U	U
		A	
/o/	/u/	/i/	/ü/
x	x	x	x
•	•	•	•
U	U	I	I
A			U

Összességében az esetek 87.5%-ában fordult elő a nyílásfok minőségi változásával összefüggő hibázás.

Példák:

*Egy ugyonolyan kérdést kérdezhetünk Árpádról, [...].

* [...] hosonló volt.

* [...] kizárólagosan [...].

* [...] a habarú majdnem lehetetlen volt.

* [...] ez idűben.

* [...] egy halászcserda ebédszinet miatt is zárhat az ajtóit.

*Lett volna neki monkája, de ő egyszerűen túl lusta volt a munkavállalásra.

*Semmi orvosi késérletnek nem alávetni.

* [...] milyen szármózásu a család.

1.2. Az illeszkedés

A magánhangzó-harmónia szabályai közül a tő és a toldalékok kapcsolódása, egymáshoz való alkalmazkodása összetett és logikus gondolkodást kíván meg a magyarul tanulóktól. E nyelvspecifikus jelenséghez nem elegendő tudni azt, hogy a toldaléknak egy vagy több alternánsa létezik-e, hiszen a tőben lévő utolsó magánhangzóhoz kell viszonyítani a megfelelő toldalékot. A harmónia működése komplex eljárást követel meg, amely idővel automatizálódik. A hibák elemzése kapcsán megállapíthatjuk, hogy a rossz toldalékok megválasztásánál mindig csak egy képzési sajátosságban tértek el a hibás alakok (pl. ajakréses helyett ajakkerekítéses használata), illetve a kétalakú toldalékpárok közül a hibás formát választották. A hibák közül ki kell emelni a *híd* szót, hiszen ennek toldalékolásában nyelvtörténeti sajátosságok is szerepet játszanak. Az esetek 37%-ában fordult elő, hogy a palatális /ü/ hang helyett az ugyancsak felső nyelvállású, de veláris /u/ hang fordult elő, fordítva egyetlen egyszer sem tévesztették el a tanulók. Az esetek 10.5%-ában a nyílt, veláris /a/ helyett a zártabb, szintén veláris /o/ hangot írták le. Az esetek 15.8%-ában a legnyíltabb, veláris /á/ helyett a középső nyelvállású, palatális /é/ hangot használták. Ennek fordítottja csak egy esetben történt meg. Végül a *-nak/-nek* toldalék-alternánsok közül 31.6%-ban fordult elő, hogy a palatális /e/-t a veláris /a/ hanggal helyettesítették.

Összességében az illeszkedés szabályai elleni hibák kb. 70%-a a palatális/veláris oppozíció megsértéséből, vagyis az I elem A-hoz (/a:/e/), illetve U-hoz (/u:/ü/) való hozzáadásának hiányából adódott.

Példák:

*Biztonságba érezhessék magukat az emberek.

*A magyar találmányossága és képessége világosan látható volt az ostrom sötét háttérében.

*A magyarok [...] mutatták az ellenszenük több mint csak szóval.

*De még van a vita, hogy vajon igazán jó volt a változás a Magyaroknok-e?

*Talán kártyáznénk vagy labdázánk egyet.

*Ildivel e-maileztünk.

*Nem volt semmi ünnepség (igazan mondván, nem is keresztünk), viszont Zalaegerszegen a buszállomásról Csatár felé, néztünk sok állva ünneplőt egyik téren.

*Estén néztünk a TV-ben a műsort.

*Takaritnénk, de sajnos nincs por.

*A hídnél régi házak állnak.

*Küldtem egy szép képeslapot szüleimnek Angliából.

*A diákok adtak egy rozsát tanárnőnek.

*A gyerekek éppen a fürdőkádban fürödnek.

*Minden év én szabadságra megyek görög szigetre.

*A sziget névja Corfu van.

*Minden nap én és nőverem és barátaink megyünk tengerra.

*Este megyünk a moziba hol neztünk jó filmek.

*A másik vezető volt a férjem, de még nem házaskötünk.

1.3. A hosszúsági váltakozások szabályai

A magánhangzók hosszúságának vizsgálata két területen történhet (Siptár 1999: 312-321), egyrészt beszélhetünk egy „nyúlási folyamatról”, illetve tőmagánhangzó-rövidülésről. A nyúlási szabály közvetlenül a toldalék előtt álló, alsó nyelvallású /a/ és /e/ hangok esetében áll fenn, függetlenül attól, hogy az a hang a tő része vagy egy megelőző toldalék magánhangzója. Pl. *alma-almát, karja-karját*. Ezzel ellentétben a rövidülés csak korlátozott esetekben és megszorításokkal léphet fel. A jelenségnek két változatát különbözteti meg Siptár Péter (1999: 317): a „végszótagi tőmagánhangzó-rövidülést” és a „belsőtagi tőmagánhangzó-rövidülést”.

1.3.1. A nyúlási szabály

A nyúlási szabályt viszonylag egyszerűen el lehet magyarázni a külföldieknek, hiszen csak arra kell felhívni a figyelmüket, hogy a két fent említett hangot figyeljék a szó vagy már a toldalékkal rendelkező szóalak határán, és ékezettel jelöljék írásban a megnyúlást. (Kivétekként kell felsorolni azokat a toldalékokat, amelyek nem váltják ki a magánhangzó-megnyúlást, például: *-szerű, -féle, -kor, -szor/-szer/-ször, -i, -ként, -ság/-ség*.) Ennél a jelenségnél azonban nem lehet egyértelműen eldönteni, hogy a magánhangzó-harmónia egyik folyamata ellen vét-e a nyelvtanuló, vagy a magyar magánhangzók mennyiségi tartamának (hosszúság-rövidség) írásbeli kifejezése ellen.

Példák:

*Az édesanyjának a mondása mélyebb és mélyebb nyomot hagyott az ő szívében.

*Egy kedves tanárjának a segítségével Zoli tovább ment a gimnáziumba.

*Arról volt szó, hogy mit lehet csinálni, de az a problémájuk, hogy a királyok és a katonák egybedolgoznak.

*Laci akarta megmutatni Dorának, hogy ő milyen bátor és erős volt.

*Lakunk az nagy anyám házába.

1.3.2. A tőmagánhangzó-rövidülés

A magánhangzók hosszúsági váltakozásának szabályai közül a korlátozottabb érvényű és használatú szabályhoz érkeztünk, ugyanis nem minden tőben és nem minden toldalék előtt zajlik le ez a folyamat. A leggyakoribb rövidülési forma a végszótagban következik be, mégpedig egy- vagy kéttagú szavaknál (*víz – vizek, út – utak*). A szótöveknek alapvetően három csoportját különböztethetjük meg annak alapján, hogy milyen fajtájú magánhangzó áll a szótőben:

(i) vannak minden helyzetben rövid magánhangzók (*hal, halak*);

(ii) vannak minden helyzetben hosszú magánhangzók (*nővér, nővérek*);

(iii) és vannak váltakozó magánhangzók (*nyár, nyarak*; vö. Siptár 1999: 318).

A legfontosabb rövidítő toldalékok között találjuk azokat, amelyekkel már a kezdő szinten is legelőször ismertetjük meg a tanulókat, például: a többes szám jele (-*k*), a tárgy ragja (-*t*), a birtokos személyragok, később a melléknévképző (-*s*), az igeképző (-*z*). A hibák kétharmada (66.7%) a minden helyzetben hosszú magánhangzót tartalmazó tövek toldalékolásánál fordult elő, vagyis indokolatlanul megrövidítették a tanulók a vég-, illetve belsőtagi magánhangzót. Az esetek többi részében a rövidülések elmaradása vagy az indokolatlan rövidítés játszott szerepet.

Példák:

A magánhangzó-rövidülés elmaradása:

*A diplomácia talált egy útat szerezni, amit a harcosok nem tudtak.

*[...] két nagy vödörben friss vízet haza vitt.

Vég- és belsőtagi magánhangzó megrövidítése:

*[...] a függetlenségi lelke, ami ragyogott az emberek szívekben.

*A nép a két városban, a háború miatt, mar nem birot többi, és az emberek találkoztak az erdőben.

*És azt halottam, hogy nálatok a királyatoknak a lánya sincs ferje.

*Minden nap én és növerem és barátaink megyünk tengerre.

*Ott mi úszunk és röplabdanunk.

*Este megyünk a moziba hol neznunk jó filmek.

*Minden év én és a csaladom szabadság megyünk.

*Néha barátaink mennek a hazunk és csinalunk egész éjjel összejövelelek.

1.4. A hangbetoldás és a kiesés

A magánhangzók szintagmatikus viselkedését érintő folyamatok sorában az utolsó két jelenséghez érkeztünk el: a kötőhangzók kérdéséhez, illetve a váltakozó tövek nyomán megfigyelhető magánhangzó-kieséshez. A külföldiek írásbeli megnyilatkozásaikban legnagyobb mértékben a kötőhangzók használata ellen vétenek, ezen belül is 76%-ban hibásan választják meg a kötőhangzót (az /a:/o/ oppozíció-

ból adódik a hibák jelentős része), 12%-ban felesleges a hangbetoldás, és ugyancsak 12%-ban hiányzik a kötőhangzó. A kötőhangzók általában alkalmazkodnak a relatív szóközben lévő magánhangzók fonológiai tulajdonságaihoz, vagyis követik azokat a nyelv vízszintes mozgása szerint, a nyelvtanítás tekintetében (általában közép-ső nyelvtanításuk a kötőhangzók), illetve a kerekítés szempontjából is. Azonban fontos felhívni a figyelmet a nyelvtanítás során az ún. nyitótövekre (Siptár 1999: 321), amelyek az utánuk következő kötőhangot nyíltabbá teszik, tehát palatális környezetben /e/ (könyv-könyvek, de (!) függöny-függönyök), míg veláris környezetben /a/ (ház-házak) lesz. Általános szabályt nagyon nehéz levonni, hiszen mindig hozzá kell tennünk a kivételeket is, mégis megemlíthetjük, hogy a melléknevek általában nyitótövek (kivéve: nagy-nagyobb), illetve léteznek olyan toldalékok, amelyek nyitótöveket hoznak létre, például a középfok jele (-bb), a többes szám jele (-k), a múlt idő jele (-t, -tt), vagy a felszólító mód jele (-j). A főnevek töveire vonatkozóan a szótárban kaphatnak egyértelmű információt a nyelvtanulók.

A hangkiesés eseteinél világosan kell látnunk, hogy ez a jelenség összefüggésben van a kéttöví (egy hosszabb és egy rövidebb) szavak toldalékolásakor fellépő morfofonológiai jellegzetességgel. A hangkiesés csakis a szó utolsó szótagjában megjelenő magánhangzót érinti, amelyet „ingatag tömagánhangzónak” hívunk (Siptár 1999: 321).

Példák:

***Boldogon** élhessen mindenki az egész földön.

**Roszbabb dolog nincs, mint amikor elindulok otthonról és a kedvenc hal ételemet szeretném enni a kedvenc halászcárdámban de mikor sokat utáztom és odaérek látom hogy zárva van.*

**Ha nem tudta visszatartoni az ő törzsi vezetőket, átrohanhatná és összezúzhatná őt.*

**Az új kapitalizmus erős hullámozása okozott tömegi elküldeteket és magasabb árakat a fogyasztóknak.*

**[...] faradatok voltunk.*

**És azt hallottam, hogy nálatok a királyatoknak a lánya sincs ferje.*

**Ezek az árak az új könyveknek.*

**Ma megint a könyvtárba megyek, ez most az a hely, ahol leggyakran találhatnak engem, mert megint készülek egy vizsgára január- és februárban.*

**Laci sok sört ivatt tegnap.*

**Én kedden úszam, csütörtökön pedig korcsolyázam.*

**Ti is esztek és isztak velünk?*

**Beteg vagyok, egész nap fekiüdem, teát iszok, alszak.*

**Zoltánék küldték már a csomagot.*

**Gyerekek, megittaták már a kakaót?*

**Ádámnak írtam képeslapot névnapra.*

Fölösleges a hangbetoldás:

**Csak ábrázolozva lehet találni az életi célet és csinálni mindent, hogy elérni azt.*

**A nép a két városban, a háború miatt, már nem birott többi, és az emberek találkoztak az erdőben.*

**Hirtelen Laci azt mondta, hogy ha elveszírné ezt a fogadásot, az idegenlégioba akarna menni.*

Hiányzik a kötőhang:

**Ezek a városk régiiek.*

**Jött a pincér, hozt az étlapot.*

**Az asszony már otthon várt, és finom vacsorát főzt.*

Indokolatlan hangkiesés, illetve helytelen hangbetoldás:

**Nagy Imrének a szeppe az '56-os forradalomig.*

**Attila és Árpád szabadok voltak az uralkodástól, de fogolyok voltak saját erejének.*

**Jó éredemjegye miatt [...].*

2. ábra

A vokalizmus hibái a statisztika tükrében

Hibafajták	Százalékok
Kötőhangzók elleni hibázás	32.94%
Illeszkedés elleni hibázás	22.35%
Nyúlási szabály elleni hibázás	18.82%
Mgh.-rövidülés elleni hibázás	16.47%
Hangrend elleni hibázás	9.42%

2. A mássalhangzók rendszere

A magyar mássalhangzók körében azok a jelenségek jelenthetnek potenciális hibaforrási lehetőséget, amelyeket a kontrasztív analízis eredményeképpen előre kiszámíthatunk. Egyes mássalhangzók kiejtésében tapasztalható nehézségek (mint például a /gy/, /ty/, /ny/ ínyhangok kritikus ejtése) csak egy része képeződik le az írásbeli munkákban, azok is inkább a fonéma írásjegyének lejegyzésében. Az időtartam szerinti hosszú mássalhangzók helyes használata a szó belsejében és a szó végén mind szóban, mind pedig írásban hibalehetőséget rejt magában. A bizonytalanság következtében a nyelvtanulók hol az indokolatlan mássalhangzó-kettőzést, hol pedig a szintén indokolatlan mássalhangzó-rövidítést hajtották végre, ezzel is növelve a helyesírási hibák számát. A hibázás oka abban keresendő, hogy főleg szóvégi helyzetben az indoeurópai nyelvekben, mint például a németben is, a kiejtésnél nem jelzik a hosszú hangokat.

A mássalhangzó helytelen lejegyzése:

* [...] *de ha vizsgáljuk az ő zabadságának törekenységét, [...].*

- * [...] pozítszójából.
- * Ott ő lejjebb ment szegénységbe mint az egész gyerekkorban megtapasztalott:
- * És azok a hegyek: olyan gyönyörű kilátás Mecsekről.
- * Hol volt, hol nem volt, volt egyzer egy szép kis város, Csép, a Csemek.domb mellett.
- * Hirtelen, egy paraszt mondta a többieknek:
- * Fél tisztenegykor már mind a három fiú nagyon részeg volt.
- * [...] ő nem is maygar, tudom.
- * A diákok adtak egy roszát tanárnőinak.
- * [...] nem tudtan aludni mert annira rossz volt az út.
- * A kislány gönyörű lánnyá fejlődött.
- * Egy napon miközben AMATERASZU hiányszott, SZUSZANO-OU a nővérenek szövőszékét tönkretette.

Indokolatlan mássalhangzó-kettőzés:

- * Hárman menttek tovább a városba..
- * Azt az ugyanolyan várat elvesszették egy könnyű török meghódításban.
- * Rákóczi száműzetést választott megbocsátás helyett.
- * Mennjünk vissza az első kérdésünkre!
- * Amikor hazzajöttem, a nagyi már türelmetlen várt.
- * Ez a szomszéd olyan gonosz és rossz volt, hogy egyfolytáiban szekálta az ártatlan szomszédságot.
- * Az életszakásokat úgy lehet szervezni, hogy egészségesen éljen az ember.
- * Folyamatosan sört és másféle szeszt inni is sok kárt okozhat.
- * [...] ők ezen a percben meghaltak.
- * Bemenntem egy étterembe.
- * S az arca hegyes mint egy kutyájé vagy inkább mint egy farkassé!

Mássalhangzó-kettőzés megrövidítése:

- * [...] a történelem bizonyítot.
- * [...]Jegy diákcsoport döntöt, hogy elege volt.
- * Az ország szembekerült olyan idővel, ami szüntelen járt előttük és amiben irányíthaták saját végzetet.
- * Ez a szabadság nem hatalomfeltételű, vagy elveszithető pénztelenség miat.
- * Ott töltenék az egész napon, fürdönék, napoznék, beszélnek a barátaimal.
- * Olyan hosszú volt egy térszázal, hogy a fejünk felett kinyujtott karunkal leért az asztalig.
- * Azért kelett a szegény kis parasztlánynak naponta háromszor a nagy távolságban levő kis patakhoz gyalogolni.
- * Ez ahoz vezetett, hogy ő már nem mert a szomszédok ellen tiltakozni illetve valamilyen zajt csapni.
- * Kossuth díjjal és az Operaház örökös tagságával tünteték ki, amielőtt 1962. májusában elhunyt.
- * Azért voltak ilyen zavarba mert minden reggel kiderült hogy egy törpe nyomtalanul eltűnt és fogalmuk sem volt hogy mi történhetet.
- * Szép idő volt, kék, felhőtlen ég, s erősen siütöt a nap mint ahogy nyáron szokott.
- * Az oroszok nem voltak lasú reagálni.
- * [...] egy különleges és elégé furcsa bezárási okról van szó.

2.1. A mássalhangzók szintagmatikus viselkedése

A mássalhangzó rendszerünk meghatározó vonása a zöngés-zöngétlen oppozíció. A magyar nyelv zeneisége is a hangzókészletünkben többségben levő zöngés hangoknak köszönhető. A mássalhangzók szintagmatikus viselkedésénél éppen ennek az ellentétnek a gazdaságos feloldására tesz kísérletet nyelvünk a szomszédos hangok egymásra hatásával. A kiejtésben érzékelhető nyelvünk simító hatása (vö. Szűcs 1999: 44), amikor is a szabályok progresszív, illetve regresszív terjedési irányát követjük, miközben írásban mindez jelöletlen marad. Mind az anyanyelvi tanulóknak, mind pedig az idegen ajkú nyelvtanulóknak komoly problémát okoz a helyesírásukban a mássalhangzó-törvények betartása. (1. 3. ábra)

3. ábra

A mássalhangzó-törvények elleni hibázás százalékos eloszlása

Hibafajták	Százalékok
Zöngéesség szerinti részleges hasonulás	10.72%
Képzés helye szerinti részleges hasonulás	3.57%
Teljes hasonulás	28.58%
Összeolvadás	35.72%
Rövidülés	21.41%

2.1.1. Zöngéesség szerinti részleges hasonulás

Igen gyakran találkozhatunk ezzel a jelenséggel, amikor a második hang zöngésíti vagy zöngétleníti az előtte álló hangot; ez tehát egy jobbról balra ható folyamat, amely összetételhatárnál és szóhatárnál is működésbe lép.

*Az első és leghíresebb magyar előd rapsozolgaságban volt.

*Kébzeld hogy ez volt az első szám amit felhívtam újsághirdetésekből.

*Ha aszt mondom: „kréta, ragasztó, tojás, dupla edények, [...] mire először gondolsz?”

2.1.2. Képzés helye szerinti részleges hasonulás

A képzés helye szerinti részleges hasonulás akkor fordul elő, amikor a szó belsőjében az **n** hangot ajakhang (**p**, **b**) követi. Ez a jelenség csak a *különbség* szó leírásakor fordult elő különböző példamondatokban, mint például:

*Az egyedüli különbség volt közöttük a kormányozási megállapodások.

2.1.3. Teljes hasonulás

Teljes hasonulás akkor következik be, ha két különböző képzésű mássalhangzó teljesen egyneművé válik. A teljes hasonulás lehet írásban jelölt és jelöletlen. Ez utóbbi rejt magában több hibalehetőséget.

Példák:

Írásban jelöletlen alak jelölése, és esetenként a mássalhangzó-kapcsolat megrövidítése:

- *[...] olyan erősen és hevesen csókolta meg a békát, hogy majdnem megfullatt.
- *Véleményem szerint zsidó étkezési mód sokmindenbe egéségeseb.
- *Ő már találta szabadságát 35 év azelőtt mikor megengete Jézus Krisztus meghódítani az ő életét.
- *[...] aki vasárnap délben kezte a benzines fűnyíróval fűvet vágni.
- *Két óráig megkérdeztek engem és utána elmonták, hogy keressem meg még egyszer a lakásomat, hogy nem lenne-e valahol az útlevelém.

Írásban jelölt alakok megrövidítése:

- *[...] harmadéves graduális diákokal oszttyák.
- *Ott töltenék az egész napon, fürdönék, napoznék, beszélnek a barátaimal.
- *Olyan hosszú volt egy térszázal, hogy a fejünk felett kinyújtott karunkal leért az asztalig.

2.1.4. Összeolvadás

A legnagyobb csapdát ez a jelenség rejti magában, vagyis amikor két különböző mássalhangzó egy harmadik hosszú hanggá alakul át. Az összeolvadás a *-t, -d, -n* végű névszók + a birtokos személyjel *-j*-vel kezdődő alakjai, illetve a *-t, -d, -n* végű igék + *-j*-vel kezdődő igei személyragok vagy a felszólító mód jelének változatai esetében lép fel írásban jelölt vagy jelöletlen formában. A hallgatók egy-egy ilyen szó leírásakor csak a fülükre hagyatkoztak, és a legváltozatosabb formában jegyezték le a mássalhangzókat. Íme néhány példa:

- *A nyuszi ahogy meglátta az annyát észrevette hogy nem hozott semmit a boltból.
- *[...] harmadéves graduális diákokal oszttyák.
- *Kérem a Művészeti Kart hogy próbalyon létrehozni valami megoldást.
- *Kiadó: aki kiadgya a könyveket.
- *Megtecet a lakás, ára is elfogadható volt.
- *[...] a plafonyuk két helyen beázat.
- *A házban legöregebb férfi [...] kimondgya az áldozási imát.
- *Utána mindenkinek tép egy darabot, sóba mártya és elosztogatya az asztalnál ülő családnak és vendégeiknek.
- *[...] azt álityák hogy több féle protein keverése egy étkezésnél nehezebbre teszi az emésztésünket.
- * [...] poszútsztojából. (hiperkorrekción)

2.1.5. Rövidülés

A legkisebb hatókörű, mégis gyakori hibalehetőséget magában hordozó mássalhangzótvényről van szó. Ez a kimondottan hangtani feltételektől függő válto-

zás akkor következik be, amikor egy hosszú és egy rövid mássalhangzó kerül egymás mellé, és ilyenkor a hosszú mássalhangzó kiejtésben megrövidül.

*[...] festészetet *halgatok*.

*[...] az *együttlét* problémák nem csak DLA *halgatok* munkáját megakadályozák

*[...] a főzés hagyományok változnak atól *fügve* milyen származású a család.

*[...] *többféle* protein keverése egy étkezésnél *nehezebbre* teszi az emésztésünket.

Összegzés

Az elmúlt évek pszicholingvisztikai kutatásai (Gósy 1995, 1998) is alátámasztják, mennyire fontos szerepe van a beszédmegértés folyamatában a fonémák felismerésének és értelmezésének. Egy idegen nyelv tökéletes elsajátításához hozzátartozik az adott nyelv hangzókészletének helyes ejtése és lejegyzése. Jóllehet a megértés készsége az idő haladtával, a beszédprodukciónak biztosabbá válásával állandóan fejlődik, mégis a nyelvtanulás sikeressége megtorpanhat, ha valamilyen deviáns jelenség akadályozza a tanuló performanciáját (l. fosszilizáció). A rosszul vagy nem eléggé berögzült kiejtés a nyelvtanulás magasabb szintjén is problémát fog okozni, és akár lehetetlenné teheti a teljes nyelvi kompetencia megszerzését. Haladó szinten a nyelvtanuló már nemcsak az interferencia-jelenségekkel foglalkozik, hanem észre kell vennie a célnyelvben uralkodó törvényszerűségeket, mechanizmusokat. A fenti elemzés is bizonyítja, hogy minden szinten van létjogosultsága a fonetikai gyakorlatoknak, „bemelegítéseknek”. Módszertani szempontból a vizualításra is nagy hangsúlyt kell fektetnünk, ez segítheti a helyes szóalak bevését.

IRODALOM

- DRESSLER, Wolfgang – SIPTÁR Péter (1998): A magyar nyelv természetes fonológiája felé. *ÁNyT* XIX. 35-59.
- GIAY Béla (1997): A magyar mint idegen nyelv/hungarológia oktatásának módszertani alapkérdései. *Modern Nyelvoktatás* 1997/1-2. 20-44.
- GÓSY Mária (1995): A beszédmegértés folyamatának első szintjei. *ÁNyT* XVIII. 63-77.
- GÓSY Mária (1998): Fonológiai folyamatok érvényesülése a szófelismerésben. *ÁNyT* XIX. 61-79.
- HEGEDŰS Rita (2004): *Magyar nyelvtan*. Formák, funkciók, összefüggések. Tinta Könyvkiadó, Budapest
- KIEFER Ferenc (szerk.) (1994): *Strukturális magyar nyelvtan 2. Fonológia*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- KIEFER Ferenc (2001): A *-hat/-het* toldalék mint szótári egység. In: Andor – Szűcs – Terts (szerk.): *Szűcs Tibor eszmék nem alszanak... Szűcs György 70. születésnapjára*. Lingua Franca Csoport, Pécs. 654-659.
- SIPTÁR Péter (1984): Vita a magyar magánhangzó-harmóniáról. *MNy*. 80: 228-238.
- SIPTÁR Péter (1999): Hangtan. In: É. Kiss Katalin – Kiefer Ferenc – Siptár Péter: *Új magyar nyelvtan*. Osiris, Budapest. 293-404.
- SZENDE Virág (2004): Összehasonlító vizsgálatok kétnyelvűek körében. *Hungarológiai Évkönyv* 5: 228-243.
- SZŰCS Tibor (1999): *Magyar-német kontrasztív nyelvészet a hungarológiában*. Pécsi Nyelvészeti Tanulmányok 4. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest